Princip neminem laedere je jednou ze základních zásad soukromého práva. Příkaz nikoho nepoškozovat ukládá každému chovat se tak, aby nepůsobil škodu, k jejímu vzniku nepřispíval a v případě, že ke vzniku škody již došlo, aby nepůsobil ke zvětšení jejího rozsahu. Lze dovodit, že se tato povinnost nevztahuje pouze na vyvolání vzniku škody, ale i na vyvolání nebezpečí, že ke škodě dojde. V případě, že ke vzniku škody dojde, má být v souladu s principem neminem laedere a zásadou rovnosti subjektů občanskoprávních vztahů poškozenému poskytnuta plná náhrada. Vzhledem k ustřední roli Občanského zákoníku pro celé soukromoprávní odvětví jsem se zaměřila na provedení tohoto principu v rámci tohoto zákona. Těžištěm provedení principu neminem laedere je část šestá Občanského zákoníku, nazvaná „Odpovědnost za škodu a za bezdůvodné obohacení“. Funkce této úpravy je preventivně – výchovná (má na subjekty občanskoprávních vztahů působit ve smyslu škodám předcházet a je nezpůsobovat) a reparační / satisfakční (určením subjektu povinného / oprávněného k náhradě škody a stanovením způsobu a rozsahu náhrady), nikoliv však sankční. Zásada neminem laedere se v této části zákona projevuje ve třech rovinách:

1) zdůraznění principu prevence
2) úprava odpovědnosti za škodu
3) úprava bezdůvodného obohacení.

Preventivní povinnost je v občanském zákoníku pojata dosti široce. Znění § 415 OZ umožňuje svým normativním charakterem sankčně postihnout (vznikem odpovědnosti za způsobenou škodu) jako protiprávní každé jednání, při němž si subjekt nepočínal tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí. Vedle této generální prevenční povinnosti, stanoví občanský zákoník zvláštní prevenční tzv. zakročovací povinnost a právo ohroženého domáhat se v případě vážného ohrožení ochrany u soudu (tzv. soudní, kvalifikovaná prevence). Preventivně mají působit i ustanovení věnovaná jednání v krajní nouzi a nutné obraně (kdy je za dodržení zákonných podmínek vyloučena odpovědnost jednajícího za poškození způsobené při odvracení škody).

Úprava povinnosti k náhradě škody provádí princip neminem laedere tím, že stanoví kdo je povinen a oprávněn k náhradě, za jakých podmínek a v jakém rozsahu se škoda nahrazuje. Ke vzniku odpovědnosti za škodu je (vedle dalších předpokladů

jako je vznik škody a příčinná souvislost, případně zavinění) vyžadována protiprávnost jednání (dovozená i v případě úmyslného jednání v rozporu s dobrými mravy) nebo způsobeného následku. V rámci úpravy této odpovědnosti se vychází ze subjektivního principu, tedy ze zaviněného jednání škůdce (s presumovanou nevědomou nedbalostí). Zájmy poškozeného jsou ale v řadě případů chráněny stanovením odpovědnosti objektivní (z terminologického hlediska by spíše než o odpovědnosti bylo vhodnější hovořit o povinnosti k náhradě škody). Vlastní občanskoprávní úprava odpovědnosti obsahuje obecnou skutkovou podstatu (§ 420, případně § 420a OZ), jenž se subsidiárně uplatní v případě, kdy nelze způsobenou škodu podřadit pod některou ze zvláštních úprav, a řadu skutkových podstat zvláštních. Osoba odpovědná dle těchto ustanovení je povinna poškozenému subjektu škodu nahradit. Nahrazuje se škoda skutečná a ušlý zisk, a to v první řadě poskytnutím ekvivalentní náhrady v penězích. Nemajetkové újmy se zmírňují jen ve stanovených případech.

Poškození, tedy porušení principu neminem laedere, představuje i bezdůvodné obohacení, za něž se považuje získání neoprávněného majetkového prospěchu na úkor jiného. Občanský zákoník stanoví generální klauzulí (v § 451 odst. 1) povinnost k vydání takového obohacení a upravuje několik skutkových podstat (dle praxe nejčastějších případů), přičemž stanoví i případy získání prospěchu, které se za bezdůvodné obohacení nepovažují. Bezdůvodným obohacením vzniká závazkový právní vztah, jehož obsahem je povinnost obohaceného tento prospěch vydat a právo postiženého na jeho vrácení.

V rámci navrhovaného OZ považuji za důležité zdůraznit především rozšíření pojmu škoda i na nemajetkovou újmu a v případě újmy způsobené na zdraví upuštění od limitů náhrady, dále upřednostnění formy náhrady způsobené škody uvedením v předešlý stav (v současné době je taková náhrada možná pouze požádá-li o to poškozený a soud poskytnutí takové náhrady považuje za možné a účelné) a při určení výše poskytované náhrady v penězích zohlednění nákladů nutných k obnovení předešlého stavu. Zajímavým se jeví také náznak sankční role náhrady škody (podobně jako u angloamerického institutu punitive / exemplary damages).

Vhodné je i navrhované zúžení obecné prevetivní povinnosti, která může v současné době působit nejistotu v soukromoprávních vztazích.